

LINUM

Informationsblad
från Skånelin

Skånelins kontaktperson:
Eva Ekstrand 046-77 11 60

Hösten 1998

Välkommen

till

Linets Dag

lördagen den 12 september 1998 i Svalöv

Som vanligt är träffpunkten Vuxenskolans lokaler mitt i byn. Där har vi öppet mellan kl 10 00 - 16 00 och visar samtidigt den nya brydestuan. De medlemmar som vill prova maskinerna i brydestuan ombeds att medföra rötat lin.

I Vuxenskolans lokaler finns sedan vanligt utställningar av lin- och linneprodukter, knyppling och spinning samt servering av kaffe med hembakade linfröbullar.

De medlemmar, som vill vara med och ställa ut egna alster, anmodas ta kontakt med Eva Ekstrand, tel 046-77 11 60.

Om lin och linne i diktens värld

Professor Louise Vinge

Fortsättning från föregående nr

Vävandet

Spinnerskan och spinnandet har kunnat användas symboliskt, och det gäller också väverskan och vävandet. Hos Viktor Rydberg är väven symbol för den mekaniska naturnödvändigheten. "Sceneriet / är alltets vävstol, världsmaskineriet", står det i dikten "Grubblaren". Det växer ut till en storslagen kosmisk vision. Men den vävstol som föresvävar Rydberg här är den industriella revolutionens fabriksvävstol, inte hemväverskans. Hos Selma Lagerlöf, som hade så nära till det gamla naturhushållet, finns både spinnerskor och vävar. Kring en väv med existentiell symbolik har hon byggt en av sina finaste no-

veller, som också handlar om livsödet som ofrånkomligt och den orubbliga moraliska ordningen. Den heter "En historia från Halstanäs" (*Osynliga länkar*, 1904 års upplaga). Här handlar det om en gammal herre, överste Beerencrutz, som väver en matta utan hjälp av vävstol eller skyttel, och han har lagt upp ett komplicerat mönster som en "ringa efterlikning av det som han menade att han hade sett framställt i Guds vävstol" - han väver in sitt eget och sina vänners liv i mönstret. Den svarta ram han har lagt upp kring vännen Vestblads ruta har bara tre sidor än så länge, men när historien är fullbordad genom en förfärlig katastrof ser han hur det livsöde som en människa en gång skapat åt sig, förföljer henne och fullföljs. "Allt var upptecknat och uppritat, och den ena färgen och figuren framtvängde den andra, och allt blev så, som

det måste bli." Ansvar är icke desto mindre människans.

Också hos Strindberg finns de här existentiella vävarna. I *Brända tomten* finns väven som en viktig symbol. Det heter:

När man är ung ser man väven sättas opp: föräldrar, släkt, kamrater, umgänge, tjänare är ränningen: längre fram i livet ser man inslaget; och nu går ödets skyttel fram och tillbaks med tråden; den brister ibland, men knyts tillsammans, och så fortsätter det; bommen slår, garnet tvingas ihop till krumelurer och så ligger väven där. På ålderdomen när ögat blir seende, upptäcker man att alla krumelurer bilda ett mönster, ett namnchiffer, ett ornament, en hieroglyf, som man nu först kan tyda: det är livet! Världsväverskan har vävt det.

Hos Strindberg är väven en symbol för den inneboende spänningen i livet, för ett kaotiskt tillstånd där allas öden genom uppreningar och sammanträffanden trasslas in i varandra.

Vävandet kan också bli laddat på ett psykologiskt plan. För Victoria Benedictsson i *Fru Marianne* blir det ett tecken på Mariannes omvändning från loj lyxhustru till praktisk skånsk husmoderlig verksamhet att hon sätter upp vävar och till och med blir bygdens expert i sådant. Hennes man, Börje, får syn på Marianne i vävstolen:

Så förbluffad hade Börje Olsson icke blivit i hela sitt liv. Marianne skottade, trampade och slog med en säkerhet, som fyllde åbostonens hjärta med en rent av vanvettig förtjusning. Om det varit mor själv, skulle det icke kunnat gå mera taksäkert. Hur ihärdigt hon måste ha arbetat!

Nu väver Marianne inte bara för att fröströ sig i sin kris och sin ensamhet. Hon väver också för att äntligen vinna sin mans respekt och förtroende.

Gabriel Jönsson har en vacker dikt om väven och sorgen. Den är en pendang till den mycket mer kända "Vid vakten" ("Flickan från Backafall"). "Vid väven" heter denna

(*Flaskpost* 1920). Här är det flickan själv som sitter och tänker vid sin väv och längtar efter sin sjöman:

Lakan och linne och allt för hans hus
redde jag trofast och sjöng till min flit.
Nu finns det stunder då höstnattens brus
skrämmar med syner som gäcka min lit.

Hon tänker sig in i alla möjliga faror som hotar honom och sjunger:

Spolarna springa så vilt i min väv
liksom den längtan jag bär i min famn.

Dikten slutar i en starkt deprimerad stämning:

Skall jag då svepas som död i den ränning
som är så vit som en fallande snö
och som är sval som en brytande bränning
- Där växer ve ur den villande sjö.

Muntrare och karskare är en väverska hos Karlfeldt (*Hösthorn*, 1927):

Jag väver dig drällen
att skina om kvällen
under blommor och ljus.

Jag väver dig lakan,
sparlakan, med förlov,
att du längtar från vakan
till din gröna alkov.
Och vill du mig glömma
eller vill du om mig drömma
så har du mitt lov:

Det var inte bara kvinnor som vävde. Även manliga vävare förekom. Det finns en skånsk dikt, "Pär Vövare", som belyser detta. Den är av Karl Ahrling och står i samlingen *Ve härrasskället* (1948). Poängen i den dikten är vävarens arbetsglädje, flit och förnöjsamhet men framför allt hans generositet:

färr la han fämtan alna opp
så ble dar attan fällda,

och vävde han näsdukar så blev de både fina och många:

i bården va de farj som står,
i mittelen va di mjuga,
han smågte allri brännevined
men räckna trettan te dusi ned.

Samla, vårda och värdera

Henriette Coyets ivriga samlande och arbete med de skånska textilierna bidrog till en renässans och ny uppmärksamhet för dem. Hon ordnade utställningar och gav ut praktverk, hon skrev och forskade och var ytterst sakkunnig på området. Hon var också mån om att känna samlandets historia. Hon berättar i sin gedigna bok *Skånsk hembygdsslöjd* om hushållningssällskapens arbete för att höja kvaliteten i hemslöjden genom prisbelöningar och anslag, men också om enskilda människors initiativ.

Där möter man först Hedvig Holmström. Hon var hustru till Leonard Holmström, den skicklige folkhögskolerektorn på Hvilan, och fick leda slöjdundervisningen där i mer än trettio år. Det blev en banbrytande gärning - dit kom hundratals unga kvinnor som lärde sig att omvärdera hemtextilslöjden och fick utveckla sitt eget kunnande.

En viktig samlare som Henriette Coyet berättar om är Jacob Kulle, som var konstnär med allmogelivet som specialitet. Han kom att fara runt i skånska stugor och blev en verklig kännare och stor beundrare av "de skatter av gammal vävnadskonst som han överallt mötte". Samlande och avbildande av sådant material blev en huvudsak för honom. Han var den förste som började samla skånska hemslöjdsalster och förde dem in i museer och många enskilda samlingar, berättar hon, och hans svägerska Thora Kulle tog vid. Hon vävde först för Handarbetets vänner, men 1879 startade hon en vävskola och ett slöjdmagasin i Lund.

Augusta Ehrensvärd på Tosterup hade i sin ungdom sett godsets kvinnor syssla med fin hålsömnad och spetsknyppling, och på 1880-talet satte hon igång med att återuppliva deras konst och lyckades verkligen med det. Intresset fördes sedan vidare av andra damer i familjen Ehrensvärd. Som andra exempel på familjetraditioner berättar Henriette Coyet om familjen Nyman på Lindholmen som i fem generationer vävde "det präktigaste linne i

fina mönster" och fick stora beställningar av de grevliga familjerna runtomkring i Skåne. Mor Cilluf Olsson i Høj var en annan sådan legendarisk väverska - hon samarbetade för övrigt med Kulturen i Lund - och Bengta Eskilsson i Hammarlunda ännu en. Båda lärde ut vävande och spred sina kunskaper åt många håll.

Författarinnan Christina Nilsson är numera så gott som glömd, men i hennes böcker kan man hitta en del intressant om skånskt kvinnoliv, inte minst det som gått i textilproduktionens tecken. Upptakten till en bok som heter *På Mammons altare* (1911) ger en åskådlig bild av hur textilierna vårdades och värderades.

Två högtidsdagar hade jag varje sommar, så länge mormor levde: de dagar hon solade skåpets och kistans innehåll. Och som jag var en liten stillsam tös med sediga fingrar, fick jag opåttalt sitta bland allt det vita och brokiga, som läg och sken på "blekans" gröna matta, medan fladdret från plommongrenarna oroligt dansade över korgar och lådor.

Där var fint broderade "klutar" och hålsömsprydda nattkappor, långa, styva, urblekta sidenband, som en gång i tiden frasat bland mormors flätor; där var mormors brudgumsskjorta, utstofferad med kroker och knutar på handlinningar och en otroligt bred krage, där var sölvor och spännen och kedjor och kläder i de gladaste färger. Och mormor låg på knä och slätade, drog och lade till rätta, så solen riktigt skulle komma åt alltsammans.

En sak fäste mer än det övriga mitt intresse, och jag hade länge märkt, att den för mormor var ett dyrbart minne. Det var en vit klut, fäst på sin spån och prydd med utsökt väl broderade olivkvistar och en bred knyplad spets.

(...)

Men när jag växt mig till långa kjolar och rätt att bära uppfäst fläta, blev jag modigare, och en sommardag, när mormor åter solade sina skatter, frågade jag henne, vem som skänkt henne den vackra persedeln? Mormor satt som alltid, när det vita hucket

låg mellan hennes händer inne i djupa, svärmöjliga tankar och svarade frånvarande: "Ja, hon kunde nyttja sina händer till grann gärning. Ett sådant garn hon kunde spinna! Själva hennes nåd lade märke till hennes skicklighet, och hon gjorde mycket grant arbete till herregården. Ja, Ja, på den tiden kunde fruntimren sköta något."

Rapport från årsmötet 1998

Karin Bringert, sekreterare

En lysande vårdag, den 14 mars, kunde Föreningen Skånelins ordförande Jan Greger Persson hälsa ett 25-tal medlemmar välkomna till 1998-års årsmöte i Gislöv. Årsmötet beviljade styrelsen ansvarsfrihet för det gångna verksamhetsåret. Årsavgiften fastställdes till oförändrat belopp, 70 kr. Dock välkomnas frivilliga bidrag.

Den nya styrelsen fick följande utseende:

Ordförande	Ruth Olsson	nyval
V ordf	Eskil Persson	omval
	Eva Ekstrand	omval
	Ulla Jönsson	nyval
	Jan Lindberg	nyval
Kassör	Sonja Johannesson	
Sekr	Karin Bringert	
Suppl	Solgerd Nilsson	omval
"	Henny Johansson	omval
"	Ingrid Lindberg	nyval
"	Monica Nilsson	nyval

Eftersom suppleant Ruth Olsson valdes som ordinarie ledamot i styrelsen uppstår en vakans bland suppleanterna. Årsmötet beslöt att denna post är vakant under 1998.

Revisorer 1998

Karin Gustafsson	omval
Jan Greger Persson	nyval
Anita Svensson, suppleant	omval

Valberedning 1998

Karin Persson	Kristianstad
Irmela Paulsson	Båstad
Jan Greger Persson, sammank	Kävlinge

Jan Greger avtackade de avgående ordinarie ledamöterna Irmela Paulsson och Sven-

Erik Mårtensson samt suppleanten Maj-Britt Persson. Även de avgående i valberedningen, Kirsten Persson och Marianne Oxelman, avtackades med blommor.

Vice ordförande Eskil Persson avtackade avgående ordförande Jan Greger Persson för allt det "linoljesmorda" arbete han utfört och satsat i Skånelins styrelse. Vi kommer att sakna Dig!

Efter gott kaffe med franskbrödbulle och god kaka, lotterier och linprat föredrog Boel Jeppsson, Enetorpets färg, om linolfärg förr och nu. Ett mycket intressant föredrag om linolfärg ur tillverknings-, användnings- och miljösynpunkt i jämförelse med dagens Acryl- och Latexfärger. Ett studiebesök hos Boel är väl värt tiden!

Därefter höll Maja Karlsson, Gislövsläge, ett mycket inspirerande föredrag om spånadslin och vård av linne. "Ull blir mull och Lin blir gull" ett uttryck med modifikation. Dagens tvättmedel, maskiner, torktumlare och varmmanglar lämpar sig ej för linet, men väl för bomullen. Använd tvål- eller kulörtvättmedel och tvätta inte i högre temperatur än 40 grader, dropptorka, centrifugera möjligtvis med lågt varvtal, torktumla inte. Några goda råd från Maja.

Kort om Linolja (användningsområden)

Kallpressad

Tunn fin olja (kan liknas vid olivolja vergin) till impregnering. Blandas med terpentin. Består av fina molekyler som tränger fort in. När träet är mättat, torka av överflöd.

Varmpressad

Används till färger. Molekylerna är större, ej så genomträngande.

Kokt linolja

Blandas med brunsten. Molekylerna är stora, lägger sig ovanpå, används till täckande lackfärger.

Spinnegillet i Dädesjö den 2 maj 1998

Karin Bringert i Brösarp

Tidigt en försommarmorgon begav vi oss mot Dädesjö och årets spinnegille. Vädret var fint men lite kyligt, försommargrönskan spirade som bäst. Väl framme välkomnades vi hjärtligt vid Dädesjö hembygdsgränd och av föreningens Dädesjö Lin. Den mycket entusiastiska föreningen Dädesjö Lin har verkat endast 4-5 år men har tillsammans med hembygdsföreningen redan hunnit göra mycket. Bl a fanns det både maskinell bråka och lintork i nyuppförd långa samt en butik med försäljning av vackra alster tillverkade av bygdens konsthantverkare. Ett 1900-tals museum var under uppbyggnad på andra våningen i samma långa.

Mycket prat och glatt igenkännande från föregående års spinnegille blev det vid kaffet och de goda bullarna. När alla hade samlats var vi c:a 70-75 spinnerskor som hälsades välkomna av hembygdsföreningens ordförande. En del satt ute och spann i solen och andra satt i salen eller ute i bråkl lokalen. Maskinell bråkning demonstrerades och det handlades i butiken. Efter en god lunch fortsatte pratet och spinningen fram till eftermiddagskaffet med härlig ostkaka.

Innan vi sen körde hemåt fick vi en mycket intressant förevisning av den gamla medeltidskyrkan i Dädesjö, en av de få kvarvarande i Sverige med bl a originalmålningar i taket. Den är idag mycket omtyckt som bröllopskyrka.

Nästa spinnegille blir i Örkelljunga lördagen den 8 maj. Väl mött igen då!

Ångrötning hos Yxhult, Dalby

Eskil Persson

I början av 1997 gjordes ett första försök med ångrötning i laboratorieautoklav hos Yxhult. Försöket blev icke till alla delar lyckat, bl a var förmodligen ångningstiden (80 min) alltför lång och avslutande torkning av linet skedde med för hög tempera-

tur på luften. Efter beredningen blev fibern spröd och därför icke så lätt att spinna.

Därför gjordes ännu ett ångrötningförsök hos Yxhult den 16 juni i år. Rötningstiden kortades till 50 min och torkningen skedde på galler i rumstemperatur, alltså ingen fläktning.

Såsom vid första försöket lämnades linkärvarna till Eva Ekstrand för beredning och bedömning. Av årets rötning föreligger ännu inga resultat, men det är vår förhoppning att vi på Linets Dag den 12 september skall kunna presentera utfallet av gjorda ansträngningar att finna rätt metod att ångröta på Yxhults anläggning.

Fortsättning lär följa.

Meddelande

Jan Lindberg, Värme 8 invid Billeberga sådde i mitten av april c:a 1 500 m² spånadslin av den tämligen nya sorten Elise. Linvänner, som icke odlar själva, har möjlighet att rycka sitt lin hos Jan Lindberg för vidare beredning på hemmaplan. Kontakt per telefon 0418-66 07 07.

Sveriges Utsädesförenings Tidskrift med undertiteln "Organ för svensk växtförädling" utges från Svalöv med 4 nummer per år. Häfte nr 2 år 1998 innehåller en redovisning författad av Bengt Uppström med titeln "Oljelin med hög halt linolsyra för humankonsumtion". Med redaktörens och författarens tillstånd har vi här nöjet att presentera en sammanfattning av den vid Svalöv Weibull AB gjorda undersökningen. De, som möjligen är intresserade av försöksrapporten i sin helhet, bedes taga kontakt med Eskil Persson, tel 046-32 05 62.

Oljelin med hög halt linolsyra för humankonsumtion. Sammanfattning.

Traditionellt oljelin används normalt för framställning av linolja till exempelvis färg. Genom mutationsbehandling och efterföljande urval har några linjer av oljelin tagits fram med en helt förändrad fettsyra-

sammansättning. Från c:a 70 % linolensyra har halten av denna fettsyra sänkts till c:a 2 % och samtidigt har halten av linolsyra höjts till c:a 70 % från c:a 17 %. Denna kvalitet av oljelin kallas ibland för Linola. Oljan av denna nya typ av oljelin kan användas till livsmedelstillverkning till skillnad från olja från traditionellt oljelin.

Försök att ändra fettsyrasammansättningen har även gjorts med artkorsningar med vilda släktingar av lin, men dessa har inte lyckats, mestadels på grund av för stor skillnad i kromosomtall mellan det odlade linet och dess vilda släktingar.

Produktionen av linfrögel, dvs de slemämnen som frigörs när linfrö stöps i vatten, har även undersökts. Eftersom linfrögelen, som utgörs av polysackarider, har en stor potential inom olika områden som livsmedel och läkemedel, är förmågan hos linet att producera mycket gel viktig. Förhållandevis stora sortskillnader har konstaterats.

Även fiberavkastningen har undersökts. Ett viktigt ekonomiskt bidrag till en ny typ av oljelin med hög halt linolsyra är om kortfiberfraktionen kan användas för olika tillämpningar. Sortskillnader föreligger, men givetvis ger spånadslin högre fiberavkastning.

Linfrö innehåller cyanogena glykosider, vilka vid nedbrytning ger upphov till cyanväte. Det är av stor vikt att linfrökakan efter extraktion eller pressning inte innehåller cyanogena glykosider. Även här har sortskillnader konstaterats, och som väntat innehåller spånadslin mer cyanogena glykosider än oljelin, kanske beroende på att spånadslin normalt skördas något före frömodnad.

Linfrökaka har av tradition ansetts ha en icke fulländad aminosyrasammansättning. I undersökningen har konstaterats att halten av aminosyran lysin ligger på c:a 4 %, vilket är något bättre än vad som tidigare rapporterats i litteraturen.

Ursprungsmålet med projektet var att åstadkomma en ny oljelinsort med hög halt

linolsyra där även övriga delar av linplantan kunde användas för att få en bra ekonomi i en odling av detta lin. Flera linjer av s k Linolalin har tagits fram. Det har också konstaterats att det borde vara möjligt att genom växtförädling kombinera hög linolysyrhalt med förbättrad produktion av linfrögel och fiber samt med en låg halt av cyanogena glykosider och förbättrat näringsvärde hos linfrökakan.